

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Anayasa Mahkemesi Başkanlığından:

BİRİNCİ BÖLÜM
KARAR**MUTİA CANAN KARATAY BAŞVURUSU (3)**

Başvuru Numarası : 2020/4999
Karar Tarihi : 30/3/2023

Başkan : Hasan Tahsin GÖKCAN
Üyeler : Muammer TOPAL
Recai AKYEL
Yusuf Şevki HAKYEMEZ
İrfan FİDAN
Raportör : Mustafa İlhan ÖZTÜRK
Başvurucu : Mutia Canan KARATAY
Vekili : Av. Eyüp Seyfi ÜNAL

I. BAŞVURUNUN ÖZETİ

1. Başvurucunun bir televizyon programında yaptığı tıbbi içerikli açıklamalardan dolayı hakkında disiplin para cezası verilmesi nedeniyle ifade özgürlüğünün ihlal edildiği iddiasına ilişkindir.

2. Başvurucu 1943 doğumlu olup kalp ve iç hastalıkları uzmanı, eski İstanbul Bilim Üniversitesi Rektörü ve iç hastalıkları ve kardiyoloji ana bilim dalları öğretim üyesidir.

3. Başvurucu 3/12/2016 tarihinde katıldığı bir televizyon programında depresyon ve beslenme alışkanlıkları arasındaki ilişki hakkında tıbbi içerikli bir konuşma yapmıştır. Yaklaşık beş saat süren programda başvurucu; başka bir konukla birlikte genel olarak beslenmenin önemi, depresyonla beslenme arasındaki ilişki konularına değindikten sonra ilaç şirketlerinin ticari kaygılarla hareket ettiğine, antidepresanlarla mutlu olunamayacağına ancak sağlıklı beslenme ile mutlu olunabileceğine dair mesajlar vermiştir.

4. Söz konusu konuşmalar üzerine başvurucu hakkında "uzmanlık dışı bir konuda tıbbi değerlendirme yapmak, programı kişisel tanıtım ve reklam aracı haline getirmek, halk sağlığına zarar vermek, tıbbi bir konu ile ilgili ihtilafında kendisi ile farklı düşünen hekimlerle etik olmayan bir biçimde tartışma yöntemi kullanmak" iddialarıyla disiplin soruşturması başlatılmış ve başvurucuya İstanbul Tabip Odası Onur Kurulunun kararı ile 1.325 TL para cezası verilmiştir. Türk Tabipleri Birliği (TTB) Yüksek Onur Kurulu, söz konusu kararı onamıştır.

5. Başvurucu söz konusu kararın iptali talebiyle dava açmıştır. Ankara 13. İdare Mahkemesi 19/12/2019 tarihli kararıyla davayı kesin olarak reddetmiştir. Mahkeme gerekçesinde, verilen ceza öncesinde tıp tarihi ve etik ana bilim dalı başkanı olan bir bilirkişiden alınan rapora atıfta bulunarak başvurunun uzmanlık alanı dışındaki tartışılabilir konuları kesin gibi savunarak kendi kişisel reklamını yaptığı kanaatine varmış ve dava konusu işlemden hukuka aykırılık görmemiştir.

6. Başvurucu 29/1/2020 tarihinde bireysel başvuruda bulunmuştur.

7. Başvurunun kabul edilebilirlik ve esas incelemesinin Bölüm tarafından yapılmasına karar verilmiştir.

II. DEĞERLENDİRME

8. Başvurucu; kendisinin hem doktor hem akademisyen sıfatı bulunduğunu, bilimsel araştırmalara göre depresyon dâhil tüm kronik hastalıkların yanlış beslenmeden kaynaklandığını, reklama ihtiyacının olmadığını, halkın sağlığını korumak için bildiklerini kamuya aktardığını, bir hekim olarak araştırma ve bilgilerini kamuya paylaşmasının hem görevi hem sorumluluğu olduğunu, bu tarz açıklamaların ifade hürriyeti kapsamında kaldığını savunmuştur. Başvurucu; bunların yanında ilk derece mahkemesi kararının açık bir keyfîlik ve bariz takdir hatası içerdiğini, iddia, olay ve olguların gerekçeli kararda yeterince açıklanmadığını, iddialarının dikkate alınmadığını, adil ve tarafsız bir yargılama yapılmadığını, bu nedenlerle adil yargılanma hakkının ihlal edildiğini ileri sürmüştür. Adalet Bakanlığı, Sağlık Bakanlığından aldığı görüşü iletmiştir. Sağlık Bakanlığına göre başvurunun açıklamaları doğruluğu bilimsel olarak kanıtlanmamış ve tıbbi yerleşik metot hâline gelmemiş yanlıcı, abartılı açıklamalardır ve bu nedenle mevzuata aykırılık oluşturmaktadır.

9. Başvuru, ifade özgürlüğü kapsamında incelenmiştir. Açıkça dayanaktan yoksun olmadığı ve kabul edilemezliğine karar verilmesini gerektirecek başka bir neden bulunmadığı anlaşılan başvurunun kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi gerekir.

10. Başvurucu hakkında para cezası verilmesinin başvurunun ifade özgürlüğüne yönelik bir müdahale olduğunun kabul edilmesi gerekir. Müdahalenin -28/4/2004 tarihli ve 25446 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Türk Tabipleri Birliği Disiplin Yönetmeliği'nin 3. ve 4. maddeleri ile birlikte değerlendirildiğinde- 23/1/1953 tarihli ve 6023 sayılı Türk Tabipleri Birliği Kanunu'nun 39. maddesi ile öngörüldüğü ve müdahale ile ulaşılmaya çalışılan sağlığın korunması amacının kamu düzeninin korunmasına yönelik önlemlerin bir parçasını oluşturması nedeniyle meşru temelinin bulunduğu sonucuna varılmıştır. Geriye müdahalenin demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun olup olmadığına belirlenmesi kalmıştır. Buna göre temel hak ve özgürlükleri sınırlayan tedbir, toplumsal bir ihtiyacı karşılamalı ve başvurulabilecek en son çare niteliğinde olmalıdır. Bu koşulları taşımayan bir tedbir, demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun bir tedbir olarak değerlendirilemez (*Bekir Coşkun* [GK], B. No: 2014/12151, 4/6/2015, § 51; *Mehmet Ali Aydın* [GK], B. No: 2013/9343, 4/6/2015, § 68; *Tansel Çölaşan*, B. No: 2014/6128, 7/7/2015, § 51).

11. Somut olayda başvuru, televizyon programında yaptığı açıklamalarından dolayı birden çok gerekçeyle disiplin cezası ile cezalandırılmıştır. Anayasa Mahkemesine göre başvuru, evveleminde tıp alanında kişilerin sağlığı için tehlikeli olabilecek yanlış

bilgileri hekim sorumluluğuna uygun olmayacak şekil ve yöntemlerle yaydığı gerekçesiyle cezalandırılmıştır.

12. Nitekim Anayasa'nın 56. maddesinin üçüncü fıkrasına göre "*Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak*" amacına sahiptir. Bu sebeple sağlık alanında yanlış bilgilerin yayılmasını önlemek için eylem planları geliştirmek ve uygulamak devletin pozitif yükümlülüklerindedir. Bunun sebebi yanlış bilginin kişilerin sağlığını ve hayatlarını riske atma, kurumlara ve sağlık sistemlerine duyulan güvene zarar verme ihtimalidir. Öyle ki sağlık alanında yanlış bilginin bazı durumlarda ölümcül bile olabileceği açıktır. Yanlış bilgi, toplumda yerleşmiş güven eksikliğinden ve kurumlara duyulan güvendeki çatlaklardan istifade ederek bunları daha da derinleştirmekte; bilime ve tıbbı duyulan güvene zarar vermekte ve toplumu çeşitli eksenlerde bölmektedir (*Mutia Canan Karatay (2)*, B. No: 2018/6707, 31/3/2022, § 31).

13. Hiç şüphesiz yanlış bilgilerin yönetilmesi de sağlık politikalarının esaslı bir parçasını oluşturmaktadır. Fakat bunu yaparken devlet, ifade özgürlüğüne de saygı göstermelidir. Anayasa Mahkemesi her zaman ifade özgürlüğünün demokratik bir toplumun zorunlu temellerinden olduğunu, toplumun ilerlemesi ve her bireyin gelişmesi için gerekli temel şartlardan birini oluşturduğunu ifade etmiştir (*Mehmet Ali Aydın*, § 69; *Bekir Coşkun*, §§ 34-36). Nitekim Anayasa'nın 26. maddesinin birinci fıkrası, ifade özgürlüğüne içerik bakımından bir sınırlama getirmediği ve siyasi, sanatsal, bilimsel, akademik veya ticari düşünce ve kanaat açıklamaları gibi her türlü ifadeyi kapsamına aldığı hâlde (*Ergün Poyraz (2)* [GK], B. No: 2013/8503, 27/10/2015, § 37; *Önder Balıkcı*, B. No: 2014/6009, 15/2/2017, § 40) ifade özgürlüğünün özel bir türü olan bilim ve sanat özgürlüğü Anayasa'nın 27. maddesinde özel olarak korunmuştur. Sonuç olarak ifade özgürlüğünün sağlık meseleleri ile ilgili bilgileri ve fikirleri araştırmayı, edinmeyi ve paylaşmayı da içerdiği açıktır.

14. İfade özgürlüğü temel bir hak olmakla birlikte hiç şüphesiz mutlak değildir, Anayasa'da yer alan temel hak ve özgürlüklerin sınırlama rejimine tabidir (*Abdullah Öcalan* [GK], B. No: 2013/409, 25/6/2014, § 70). Devletler bu hakkı toplumun meşru çıkarlarını korumak için kısıtlayabilir. Bireyin ve toplumun sağlığı da bu çıkarlardan biridir. Bununla birlikte sağlıkla ilgili bilgilerin sansürlenmesi veya toplumun sağlık alanındaki tartışmalarına ve inisiyatiflerine katılımını -söz gelimi yanlış olduklarından bahisle- engelleyecek kategorik müdahaleler ifade özgürlüğünün ihlaline neden olacaktır (bilim alanında ifade özgürlüğü ve bilgiye erişim hakkı konusunda daha detaylı değerlendirmeler için bkz. *Mutia Canan Karatay (2)*, §§ 34-36).

15. Devlet bu amaçla ifade özgürlüğünü kısıtladığında uygulanan tedbirin zorunlu bir ihtiyaç baskısına karşılık geldiğini ve orantılı olduğunu göstermelidir. Kamu gücünü kullanan organlar ve mahkemeler zorunlu bir toplumsal ihtiyacın varlığını değerlendirirken belirli bir takdir yetkisine sahiptir. Ancak bu takdir payı Anayasa Mahkemesinin denetimindedir. Dolayısıyla Anayasa Mahkemesi, bir müdahalenin ifade özgürlüğü ile bağdaşıp bağdaşmadığı hususuna karar vermede son mercidir (*Kemal Kılıçdaroğlu*, B. No: 2014/1577, 25/10/2017, § 57; *Zübeyde Füsün Üstel ve diğerleri* [GK], B. No: 2018/17635, 26/7/2019, § 75).

16. Yukarıdaki açıklamalarla birlikte ele alındığında insan ve toplum sağlığına tehdit oluşturduğu kabul edilen bir bilginin açıklanmasına müdahale edildiği hâllerde kamu gücünü kullanan organların ve derece mahkemelerinin;

- Birey ve toplum sağlığına yönelik varsayılan tehdidin içeriğini,

- Bilginin kasıtlı ve doğrulanabilir Şekilde yanlış veya yanıltıcı olduğunu ve bireyleri yanlış yönlendirebileceğini,

- Bilhassa da ifade edilen görüŐ ve tehdit arasındaki yakın ve doğrudan bağlantıyı oldukça açık, spesifik ve tekil olarak ortaya koymaları gerekir. (*Mutia Canan Karatay (2), Ő 38*).

17. Somut olayda başvurucu, beslenme ile depresyon arasındaki ilişki konusunda televizyon programında yaptığı açıklamalar nedeniyle TTB tarafından disiplin cezası ile cezalandırılmıştır. TTB'ye göre başvurucu; uzmanlık dışı bir konuda tıbbi değerlendirme yapmıŐ, bilimsel olmayan açıklamalarla toplum sağlığına zarar vermiŐ, açıklamalarıyla kendi reklamını yapmıŐ, tıbbi bir konu ile ilgili ihtilafında kendisinden farklı dŐnen hekimlerle etik olmayan bir biçimde tartıŐmıŐtır.

18. İlk derece mahkemesince başvurucunun açıklamalarının tıbbi yönden değerlendirmesini yapmak üzere bir tıp uzmanından bilirkiŐi raporu alınmıŐtır. Bahsi geçen bilirkiŐi raporuna dayanan ilk derece mahkemesi başvurucunun açıklamalarının etik dışı olduğu, halk sağlığına zarar verdiği, programda kendi reklamını yaptığı, bu nedenle ifade özgürlüğünden yararlanamayacağı sonucuna vararak açılan davayı reddetmiştir.

19. Bu kapsamda esas olarak ilk derece mahkemesinin gerekçesinde yer verilen bilirkiŐi raporunda ve mahkemenin değerlendirmelerinde başvurucunun açıklamalarının halk sağlığına ne Şekilde zarar verdiği somut olarak açıklanamamıŐtır. Gerçekten de başvurucunun toplum ile paylaŐtıđı bilgi kasıtlı ve doğrulanabilir, yanlış veya yanıltıcı olduğu denetlenebilir bir Şekilde gösterilemediği gibi ifade edilen görüŐ ile varsayılan tehdit arasındaki yakın ve doğrudan bağlantı da tereddüde yol amayacak açıklıkta ortaya konulamamıştır.

20. İkinci olarak başvurucu, uzmanı olmadığı bir alanda açıklamada bulunduğu gerekçesiyle cezalandırılmıştır. AnlaŐıldıđı kadarıyla TTB, başvurucunun uzmanlık belgesi olmadığı bir alanda dŐncelerini açıklamasını uygun görmemiştir. Hiç Şüphesiz bilimsel olarak nitelenen alanda bile olsa bir dŐnce açıklamasında bulunmak için uzmanlığını kanıtlama Őartının getirilmesi ifade özgürlüğünü anlamsız kılacak derecede kısıtlar. Kaldı ki başvurucu, bir kardiyoloji ve iç hastalıkları uzmanı olduğu gibi genel olarak Türkiye'nin bilinen akademisyen ve bilim insanlarındandır. Bu kapsamda tıp alanında yaŐanan geliŐmelerin başvurucunun ilgi alanında olduğunda kuŐku yoktur.

21. nc olarak başvurucu, kendi bakış açısından doğru beslenmenin kişilerin ruh sağlığını olumlu olarak etkilediğini herkesin anlayabileceği bir dilde anlatmıŐtır. Başvurucunun bazı ifadelerinin meslektaşlarını eleŐtirdiđi hatta abartıya kaçtığı kabul edilse bile bir bilim insanının yerine kendini koyup belli bir durumda kullanılacak ifade Őeklinin ne olacağını belirlemek yargı mercilerinin görevi olmamalıdır. Kaldı ki başvurucu, ilaçların depresyon için esaslı bir czm üretmediğini, ilaç Şirketlerinin ticari kaygılarla hareket ettiğini ifade ederken söz konusu yöntemi uygulayan hekimleri de bir ölçüde eleŐtirmiŐ olsa bile başvurucunun ifadelerinin konuŐmalarının bütünlüğü ile birlikte ve bağlamından koparılmaksızın değerlendirilmesi gerekir. Anayasa Mahkemesinin değerlendirmesine göre

başvurucu asıl olarak uygulanan yöntemi hedef almıştır. Başvurucunun açıklamalarının meslektaşlarını zemmedici olarak nitelendirilmesi ancak kullandığı kelimelere onun verdiği anlamın ötesinde anlamlar yüklenmesi ile mümkün olmuştur (*Bekir Coşkun*, § 63).

22. Bilim alanında uygulanan yöntemleri yanlışlamaya girişen bilim insanlarının açıklamaları ile aslında eleştirilerinin odağında ki yöntemleri kullanan diğer bilim insanlarını kötülediklerinin veya töhmet altında bıraktıklarının kabul edilmesi toplumsal tartışmaları imkânsız hâle getirir. İfade özgürlüğü büyük ölçüde eleştiri özgürlüğünün güvence altına alınmasını hedeflemektedir. Bu nedenle birey ve toplum hayatı için hayati meselelerin tartışılması bağlamında açıklanan ifadelerin -bilhassa herhangi bir özel kişiye yönelik olmadığına- sert olmasına ve polemik içermesine daha fazla tolerans gösterilmeli, sert olması ifade açıklamalarını yapılan müdahalelerin gerekçesi olarak kullanılmamalıdır (*Mutia Canan Karatay* (2), § 44).

23. Dördüncü olarak başvurunun düşüncelerini açıklarken kendi kitabını referans göstererek kitabının örtülü şekilde reklamını yaptığı kabul edilmiştir. Bununla birlikte sağlık alanının ticarileşmesi, bu süreçte rekabet amacıyla ve daha çok kazanma arzusuyla reklam yapmak ile popüler televizyon programlarında herkesin anlayacağı bir dilde savunulan görüşlerin bilimsel dayanaklarının kendi kitaplarında bulunabileceğini savunmak arasında fark vardır. Birçok kitap yazan, katıldığı televizyon programlarından, internet ve sosyal paylaşım mecralarından edindiği büyük bir şöhreti olan başvurunun görüşlerini temellendirmeye çalışırken daha fazla teknik açıklama yaptığı kitaplarını işaret etmesinin reklam olarak kabul edilmesi, hekimlerin reklam yasağı ile ulaşılmak istenen amacın ötesine geçerek ifade özgürlüğü alanının dolaylı olarak daraltılması anlamına gelmektedir. İfade özgürlüğünün şu veya bu bahanelerle daraltılması demokratik toplumun temellerini sarsacağı için bunun Anayasa'ya uygun olduğu kabul edilemez (*Mutia Canan Karatay* (2), § 45).

24. Şüphesiz bilim insanlarının ve akademisyenlerin her söylediğinin mutlak anlamda doğru olduğu söylenemez. Bununla beraber birbirlerinden farklı, alternatif bakış açılarının herkes için daha doğru düşünme imkânı yarattığı, üzerinde uzlaşılmış bir gerçektir (benzer yöndeki değerlendirmeler için bkz. *Kemal Gözler*, B. No: 2014/5232, 19/4/2018, § 62; *Zübeyde Füsun Üstel ve diğerleri*, § 112). Dolayısıyla başvurunun ruh sağlığı gibi oldukça kritik ve hassas kabul edilen bir meselede dahi en güçlü görüşlere bile karşı çıkabilmesi bireyler, toplum ve ülke için hayati derecede önemlidir.

25. Depresyon ve depresyona karşı ilaç kullanımı eldeki başvuruda merkezi önemdedir ve başvurunun söz konusu açıklamalarının -başvurucunun ünlü kişiliği de gözönüne alındığında- zikredilen meseleler hakkında yeterli bilgi sahibi olmayanların duyarlılığını etkileyecek nitelikte olduğu kabul edilebilir. Bununla birlikte hiç şüphesiz bu meselenin kamu yararına ilişkin bir sorun olması nedeniyle Anayasa'nın 26. maddesinin ikinci fıkrası bu alanda ifade özgürlüğünün sınırlandırılmasına çok az yer bırakmaktadır (diğerleri arasından bkz. *Ayşe Çelik*, B. No: 2017/36722, 9/5/2019, § 54; *Abdullah Öcalan*, §§ 99, 108; *Zübeyde Füsun Üstel ve diğerleri*, § 101).

26. Esas itibarıyla derece mahkemelerinin kararlarında başvurunun açıklamalarının halk sağlığı için yarattığı tehdit somut olarak ortaya konulamamıştır. Mahkeme kararlarının başvuruya konu ifadelerin yukarıda anlatılan bağlamlarda ayrıntılı şekilde incelenmesine özen gösterildiğinin düşünülmesini sağlayacak herhangi bir unsur içerdiği de tespit edilememiştir. Başvurunun bütün koşulları gözönünde tutulduğunda başvuru hakkında disiplin cezası verilmesi ile Anayasa'nın 26. maddesinde koruma altında

olan ifade özgürlüğüne yapılan müdahalenin daha ağır basan bir toplumsal ihtiyaca karşılık gelmediği gibi orantılı da olmadığı sonucuna varılmıştır.

27. Açıklanan gerekçelerle başvuruya konu demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun olmayan müdahalenin Anayasa'nın 26. maddesinde güvence altına alınan ifade özgürlüğünü ihlal ettiği karar verilmesi gerekir.

III. GİDERİM

28. Başvurucu, ihlalin tespiti ve yargılamanın yenilenmesi, aksi durumda manevi tazminat talebinde bulunmuştur.

29. Başvuruda tespit edilen hak ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar bulunmaktadır. Bu kapsamda kararın gönderildiği yargı mercilerince yapılması gereken iş, yeniden yargılama işlemlerini başlatmak ve Anayasa Mahkemesini ihlal sonucuna ulaştıran nedenleri gideren, ihlal kararında belirtilen ilkelere uygun yeni bir karar vermektir (*Mehmet Doğan*, B. No: 2014/8875, 7/6/2018, §§ 54-60; *Aliğül Alkaya ve diğerleri (2)*, B. No: 2016/12506, 7/11/2019, §§ 53-60, 66; *Kadri Enis Berberoğlu (3)*, B. No: 2020/32949, 21/1/2021, §§ 93-100).

30. İhlal tespitiyle giderilemeyecek olan manevi zararı karşılığında başvurucuya net 18.000 TL manevi tazminat ödenmesine karar verilmesi gerekir.

IV. HÜKÜM

Açıklanan gerekçelerle;

A. İfade özgürlüğünün ihlal edildiğine ilişkin iddianın KABUL EDİLEBİLİR OLDUĞUNA,

B. Anayasa'nın 26. maddesinde güvence altına alınan ifade özgürlüğünün İHLAL EDİLDİĞİNE,

C. Kararın bir örneğinin ifade özgürlüğünün ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılama yapılmak üzere Ankara 13. İdare Mahkemesine (E.2019/509, K.2019/2731) GÖNDERİLMESİNE,

D. Başvurucuya net 18.000 TL manevi tazminat ÖDENMESİNE,

E. 446,90 TL harç ve 9.900 TL vekâlet ücretinden oluşan toplam 10.346,90 TL yargılama giderinin başvurucuya ÖDENMESİNE,

F. Ödemelerin kararın tebliğini takiben başvurunun Hazine ve Maliye Bakanlığına başvuru tarihinden itibaren dört ay içinde yapılmasına, ödemede gecikme olması hâlinde bu sürenin sona erdiği tarihten ödeme tarihine kadar geçen süre için yasal FAİZ UYGULANMASINA,

G. Kararın bir örneğinin bilgi için Sağlık Bakanlığına GÖNDERİLMESİNE,

H. Kararın bir örneğinin Adalet Bakanlığına GÖNDERİLMESİNE 30/3/2023 tarihinde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.